

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

የፍህንቴሮ ሰሶጥ ኮንፍሪሮ ሰሶጥ ሰሪሶ

ՁՄԻԻՌՆԻԱ ՇԱՐԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1878

Br h h 1104

የሀገሪቱ ህይወት

Ախարհաշավարութեան ընթացքը կը շարունակուի միևնոյն կեղակարծ քայլով։ Դեռ և ոչ մի տեղում իւր վստահչէ ընդհ. խաղաղութեան զորքն ու ինքնան Աւագածողովը, Նոյն ինքն քաղաքիկը, որոյ դաշնագրին մէջ գրած ստորագրութիւնը դեռ ևս ցամբած է, կը ջանայ, կ'ենթարի, Ռուսիոյ գէտի պատերազմ գրգռել լայն զինական ժողովուրդը, Թերեւս Ռուսիա իւր ինքն լինելով զայս՝ կը գանդաղի ի բաց թողալ իր մէջ գրաւած տեղումնքը, և քննարկէ իսկ, ուսկէ մեկնած էր, Նորէն ետ կը շարունայ և թնգանթններն կրկին իւր տեղերը կ'առնողէ :

Խուսափական Բոսնիայի Միջուկը լրագրողը կըխորհրդէ ըզ-
 րակողութիւնը , որ Անգղիոյ կեդրոնական Ասիոյ
 վրայ կրած չփոթութիւններէն և Աւստրիոյ Պոս-
 քայի և Հերսեպոլի ինքզրով զբաղեցնէն օգուտ քա-
 լելով, Բերլինու գաշնագիրը ջնջելու հող տանի
 և նորա տեղ Այի Ստեփանոյնը ողջնցընէ ,
 չաւանական չէ որ Չառի կառավարութիւնը
 այս օրինակ բանգադուշանաց կարեւորութիւն
 ճնշայէ և իւր ստորագրութիւնը լիզէ աշխարհիս
 առջև , յորում մահատ մի անգամ , խէն աննշան
 որ , պարտաւոր է յարգել իւր ստորագրութիւնը
 թողք է , ինչպէս ըսինք , խմբագրի մի մաս-
 նոր ուղեղէն ծագած ամեն խորհուրդ և բան
 խորհրութիւն չունենար , այսու ամենայնիւ
 լրագրական անձի միջկրնայ այն իբր նախա-
 քառութեան գաս մի ծառայել և ծնունդ տալ
 օրին հետեւութիւն բերող գաղափարաց , Ու-
 լիշ բանի հակառակ չեմք համարիր կարծել ,
 Անգղիոյ կառավարութիւնը մտածելով որ
 չիլ Այիի գէմ մղուելիք պատեւազլը , յորում

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Լրագրիս նախորդ բուռվ յիշուած սեղւոյս Լատիւ-
նոց Ստաւնորիւն առ յարգոյ Ստեփան Էֆենտի Ոս-
կանեան զրկած շնորհակալութեան նամակը , զոր
բողոքիս ուսումնական անձ մը քարգմանելով զրկած
մեզ , կը փութամք հրատարակել այս անգամ ըստ
խնդրոյ նորին :

Յարդեհիդը իմ պարոնս Ոսկանեան ,
կարդացի ձեր «Օկիւսթ Գօնթ» անունով տե-
լալը , որ ընտիր սկզբունքներ կը պարունակէ ,
շնորհաւորեմ զձեզ , և շնորհակալութիւնս կը
տայնեմ : Խիստ ընտիր գիրք մը գրէր էք , և
որ աւելի կարեւորն է , մեծ գործ մը գործէր էք
դուք , Արեւելոց ուշադրութիւնը զարթուցա-
նելով ընդդէմ գրքոյի միոյ , որ լոյս տարածե-
աւ պատմականաւ՝ իրաւունքը , պատմութիւնը
մարդկութեան բարի զգացումը կը վիրաւորէ :
Իրատեսայ , դուք ճամարտութեան առաքեա-
ն ճանդիսացաք , և հարկ է որ երկնչի այդ
խաղ գրքին , հեղինակը , զի դուք կը զգացու-
նէք առոր իր սկզբան ձախողութիւնը : Եթէ
աղբել ուզէ , դուք անանկ ճամարտութիւններ
ըլիսատաքերէք առ որս առանց ծաղու եսթա-
սայ ինեւու կարելի չէ անփոյթ մնալ կամ զա-
նէք հետեւ , ինչպէս որ ինք (Պ. Գ. Կոստանդ)
հետէ : Ես չեմ կարծեր որ այդ պիտի փոքրիկ
ըրթոյի մը մէջ կարենայ ամփոփել ոք այն բո-
ւայլանդակութեանց նկարագիրը՝ զոր դուք
նշողութեամբ կ'ընէք : դուք խիստ ընտիր բա-
ւորեք էք իրաւունքը՝ զոր դրական (բօցիթի-
նի) փոխտփայլ իսպառ խեղաթիւրերու ա-

իւր զօրութեան՝ մէկ մասը պիտի պարտաւորի Աֆղանիստանի մէջ զբաղեցնել, հակառակ հա-
րուած մի պայթեցնէ եւրոպայի մէջ։ Ասոր հա-
մար թափէ կրճանուցանէ թէ պաշտօնէից ժողո-
ւը ուղից յետաձգել Աֆղանական խնդիրը,
մինչև որ Բերլինի որոշումները վճռարար կար-
գադրուին։ Կ'ըսուի նաև թէ՝ Գապուլի զէմ՝
պատերապմի եկող գարնան թողուած է։

Մեր հայրենի կարծեաց հաւանականութեան ուժ
տուած կը համարուի Լոնտրոյի, փարիզու և Վէն-
նայի կառավարութեանց մէջ համաձայնութեան
մի գոյանալը, որպէսզի ներկայ կեդակարծ վի-
ճակիս մէջ ամեն պատահականութեանց պատ-
րաստ դանուին :

Աւստրիոյ մէջ քաղաքական ճգնաժամի երկիւղէ կայր, բայց փարատեցաւ այն Ռէշտի և Վէննայի խորհրդարանաց միաւորութիւնը, որոց պաշտօնէութիւնը ուրիշ առժամանակեայ պաշտօնէութեանց տեղի տուաւ, մինչև վճռական պաշտօնէից բնտրուիլը։ Ճգնաժամը Ռէշտի մէջ ծնունդ առաւ Պոսնիոյ դրամամբը. իսկ Վէննայի մէջ քլիսաւորապէս պիտոճէի պատճառաւ։ Երկու կողմէն ևս թրքական կրկին դաւառաց գրաման դործոյն լաւ անօք չնայուեցաւ։ Վէննայի խորհրդարանը մեծ մասամբ գերմանական տարերքէ բաղկացիալ է. ուստի Աւստրիացիք կըզգան բնականապէս, որ արդէն տէրութեան մէջ դառնում 16 միլիոն պալլեւերուն վերայ 2 միլիոն ևս Թուրքիոյ սլաւները կ'աւելնան. այն ժամանակ գերմանացիք քիչոր լինելով, երկուսին մին պիտի ընտրեն, կամ պիտի հպատակին սլավաց և կամ Բրուսոյ—գերմանական կայսերութեան հետ միանան։ Ասոր համար ահա յանուն աւստրիական հայրենասիրութեան կըմեղադրեն և կըմերժեն Աւստրիացիք Պոսնիոյ զինուորական ձեռնարկութիւնը։

պօրինութեան մէջ գլորած են և Դուք կըմարտնայիք փրկիստփայլութեան կամ անտի—փրկիստփայլութեան այդ գրութեան գէմ, որ զԱստուած զանց առնելով՝ կուզէ զընտրութիւնը աստուածացունել, իր թէ տունը (երկիրը) զտանուտէրը (մարդը) արտադրէր և Մակայն հարկ չէ յիմարաց հետ տրամաբանել, քանզի հօ չակաւորն Պիւֆօն յայտնի ըսած է Ակադեմիոյ մէջ, թէ անասունածք՝ յիմարներ կամ ստահակներ են միայն իսկ քրիստոնէական սէրը պարտաւորութիւն կըդնէ մեր վրայ որ Պ. Կոստանդեանի նման գաղափար տաժող գրագիտաց ճանչցունեմք այս տխուր հիւանդութիւնը ։

Եւ սակայն դուք խիստ արդարացի սրտմտու-
թեամբ մը դատաւիտեոր էք այդ անամօթ գը-
րագէտին սա հայհոյութիւնը թէ՛ «Քրիստոսի
վարդապետութիւնը յետադէմ դեր մը խաղաց
մարդկային պատմութեան մէջ» . վերջին ծայր
յանդգնութեամբ այլանդակ խօսք մը ընել է
այդ, հետեւաբար, ինչպէս իր գաղափարաց՝
նոյնպէս եւ իր բառերուն մէջ ալ զգուշութիւն
չունի այդ մարդը, Դուք խիստ յաջողութեամբ
ընտրել եւ յառաջ բերել էք գիտութեան մէջ
հռչակաւոր անձինք՝ յամօթ եւ ի նախատինս իւր
խօսից՝ որոց գէմ կը բողոքեն պատմութեան 19
դարերը, 2 եւ ընտրութիւնը նաեւ կրկնակի յա-
ջող է, զի չպիտի կրնայ ըսել թէ՛ ձեր հեղինակ-
ները կղերականներ են, Ներքեցէք որ ձեր խօս-
քերուն յաւելցընեմայն մարդուն խօսքերը, որ
քանի մը տարի առաջ մեծ անուն հանեց Դադ-
ղիոյ մէջ։ Միչէլ Շըվալիէ, անդամ էնսթիթիւի,
իրմէ բաժնուող Սէն—Սիմոնեաններուն գէմ իր
դատք վարած ժամանակ, 1830էն ի վեր սքող-

Նոյն զգացումն ունին և Մաճառք, բայց մասնաւոր տեսութեան կէտերնին ուրիշ է. իւրեքն հինգուկէս միլիոն են, իւրեքերնին բարձր, և աղիւցութեան, միասեւեակայն և Հունգարիոյ մէջ Տոլային հարստութեանց գլխաւոր տէրերն են. բայց երբ կըզգան որ սլավական տարրը այլ ևս աւելալու որ լինի երկու նոր գաւառաց միաւորութեամբը, Հունգարիան պիտի բրդ-գղի կամ՝ սլավական տէրութիւն մի դառնայ. և այս շատ հեռու գործ է: Այս գին խրուստիան ալ կայ, որ մասնաւոր գաշնադրով մի կապուած է և Հունգարիոյ Տիէգայի մէջ մէկ քանի գործոց համար միայն մուտք կրնայ ունենալ, և սոյն վիճակէն դուրս է բնու. Այս ցեղն ալ սլավական է, վասն որոյ միւր Եւրասիականութեամբ ողջունեց Ագրամի մէջ Պոսնիոյ և Հերսեքի գրաւումը, որ Բէշտի մէջ մեղադրանք միայն գտաւ. խրուստացայիք արդէն սլավական թագաւորութիւն մի կ'երազեն, բաղկացեալ խրուստացիայէն, Դաշմագիայէն, Պոսնիայէն և Հերսեքիովինէն 5 կամ 6 միլիոն բնակչօք, մայրաքաղաք ունենալով Ագրամը: Այս հաշուով Հունգարիան պաշարուած կըմնայ սլավ ցեղերէ, որոց մէջ է նաեւ Ռուսիան, և ամենքն միասին թշնամի Մաճառաց:

Ինչ որ ալ լինին Աւստրիոյ կառավարութիւնը բաղկացնող զանազան ազգաց մասնաւոր կարծիքները, որոցմէ ծագումն առաւ քաղաքական ճգնաժամը, որու այնքան կարեւորութիւն չը տրուեցաւ. այսու ամենայնիւ մեծ ճգնաժամն այն ժամանակ պիտի հասնի, երբ վէննայի դաշ-լիճը վճռական որոշում առլու լինի երկու օս-մանեան դաւառաց իւր տէրութեան հետ միա-ցնեւլուն : Այն ժամանակ ահա Հունգարացիք, Սլավք եւ Գերմանացիք պիտի սկսին վէճի բռնը-վիլ մեծագոյն կտորին վերայ :

Իտալիոյ մէջ ևս պաշտօնէից յուղմունք կայ ։

ուած խաչը ձեռքովը ցուցնելով գոչեց . «Հոս՝
ուղղափառութեան ներկայ զօրութեան նշանա-
բանը կայ . արդի ուղղափառութիւնը ձեր աչաց
առջև եղած պատկերն է , սքողուած է անի ,
և որ տարօրէն բան մ'է , անոնք են որ զանի
սքողելով՝ իրենց կրօնքը թողուցին , առանց ա-
նոր անշուշտ կրօն մը դնելու . անոնք են որ
ինքզինքնին խղճմտանաց դատաւոր կը լարդեն
և կը պնդեն թէ մեք կրօն մը չեմք : Սակայն
տամեհինդ դար անցաւ , ուր քրիստոնէութե-
թիւնը ի բարեւաւութիւն աշխարհի , ոչ սքող-
ուած էր և ոչ ալ քաղաքականութենէ հալած-
ուած : Երբ բարբարոսաց հրոսակները զիրար
նուաճելով Ասիոյ անապատներէն , Ուրալ և Ալ-
թայի լեռներէն մինչև ի Հոնոս՝ ընդ քարշ
ածեալ՝ Արեւմտեան և հարաւային Եւրոպան կը
խուժէին , ո՞վ գնաց ատոնց մօտ , և ո՞վ քաղա-
քակրթեց ատոնք .—Քրիստոնէութիւնը : Ո՞վ մի-
ջամուտ եղաւ զաղանաբարոյ Գլթացուց , Վան-
դալաց , Ալանաց , Հոնից և այլն և պարտեալ ժո-
ղովրդոց մէջնետեղ .—Կղերականութիւնը և մանա-
ւանդ ուղղափառ եպիսկոպոսութիւնը : Ո՞վ էր
այն մարդը որոյ առջև պատկառանք զգածեալ
մնաց Ատտիլան , այսինքն Աստուծոյ պատուհա-
սը .—Քրիստոնեայ Պապ մ'էր նա , սուրբ Դէոնիշ
էր նա . Եթէ քրիստոնէութիւնը քաղաքակա-
նութիւն չգործածէր , եթէ եկեղեցական հարք
աշխարհական իրաց չխառնուէին՝ քաղաքակր-
թութեան բանը բուսած էր : Մարդկային ազ-
գը մինչև ցնեբրովդ յետադէմ մնաց : Ահաւա-
սիկ այն բարի զգացումը՝ զոր անտի կղերակա-
նութիւնն իսկ մութի մէջ չթողուց :

Արդ, յարգելի բարեկամ, թոյլ տուէ՛ք ինք

Կ'ըսուի թէ Պ. Գորգի արտաքին գործոց, Պրուց-
ցո՝ ծովային, և Տի Պրուքէդի պատերազմի պաշ-
տօնեայք հրաժարական տուին և թաղաւորը
ընդունեց. բոլոր խորհրդարանի պաշտօնէից
հրաժեշտը ևս կըսպասուի, և կըհաւատեն լրա-
դիրք թէ քաղաքականութեան վիճակը ծանր է:
Մինչդեռ Եւրոպական տէրութիւնք պատե-
րազմի և անիրաւ աշխարհակալութեան մէջ
կ'որոնեն իրենց երկրական յաջողութիւնը, այս
դէպ Գաղղիոյ տէրութիւնը խաղաղութեան մէջ
կըվնասուէ զայն, և օրինակ կըհանդիսանայ օրի-
նաւոր պետութեան մի կառավարութեան եղա-
նակին: Մինչդեռ Եւրոպիոյ մէջ արեան հեղեղ-
ներ կըվաթէին, նա՛ իւր և բոլոր աշխարհիս
հանճարները ի հանդէս հանելու կըզբաղէր և
տէրութեան ճշմարիտ փառաց համար կ'աշխա-
տէր Արուեստահանդէսի միջոցաւ: Սոյն հան-
դէսը արդէն վերջացած է վարձատրութեան
գեղեցիկ տօնախմբութեամբ, յորում հասա-
րակապետութեան նախագահ Մագ—Մահոն
մարաշխաղը խիստ ընտիր ատենախօսութեամբ
մի կնքեց, զոր անդղիական նշանաւոր լրագիրք
խիստ մեծ գրուածութեամբ կըդուրեն նկատմամբ
նորա յառաջ բերած թանկագին արդեանցը,
թէ բուն իսկ Գաղղիոյ ժողովրդեան և թէ ու-
րիշ բարեկամ ազգաց մէջ, յորս գլխաւորն է
Անգղիան: Տօնախմբական հանդէսը, կ'ըսէ
Տէրի Նիւս, խիստ յաջողութիւն մի ցոյց տուաւ.
իսկ Մարաշխաղին խօսքերը Գաղղիացւոց աչքին
աւելի մեծ նշանակութիւն ունեցողն են: Միով
բանիւ 1878ի Արուեստահանդէսը Գաղղիոյ ան-
կեալ փառքը ոչ միայն տեղը բերաւ, այլև դե-
րազանցեցոյց քան զառաջին իւր յաղթանա-
կաւը, զոր ստացաւ մարդկային հանճարներու
մրցարանին մէջ:

Մշտնջենաւոր խաղաղութիւնը:

Յայտնի է թէ երևս մեր ընթերցողաց Եւրոպայի
մէջ կազմուած խաղաղութեան ընկերութեանց
հաստատութիւնը: Սոյն ընկերութեանց համադ-
րային մէջ ժողովը (գոնկրէ) տեղի ունեցաւ փա-
րիզի մէջ, և մօտ օրերս իւր նիստերը լրացոյց
հետեւեալ որոշմունքներն վճարար ընդունելով.
Որովհետեւ զէնքի դիմելն անթիւ աղէտներ
կըծագին, և որ աւելին է՝ համադրային վէճե-
րը գոհացուցիչ կերպով չեն կրնար բնաւ վեր-
ջացուիլ, ուստի՝

դիտողութիւն մը ընեմ: Կուգէի որ աւելի պայ-
ծաւ և աւելի արիւթար քարոզած լինէիք Յի-
սուսի ֆրիստոսի Աստուածութիւնը, որ է հիմն
քրիստոնէութեան: Դուք հարեանցի կերպով
կըքննէք այս ճշմարտութիւնը, կամաւելի՝ Յի-
սուս ֆրիստոսը ծանօթ աշխարհի պատմութեան
իր մէկ լուսապայծաւ պատկերը կըցուցնէք,
իր գերազանց բարոյագէտ հանճար մը: Կաի
գրեթէ Գլոս Գուշէ գոնթի իմ խօսքէի տուած
սահմանն է, զոր 1789 Օգոստոս 31ին, ազգային
ժողովը մէջ խօսած ճառին մէջ գծեց թէ «Քրիս-
տոս՝ մարդկային ազգի համաքաղաքացի Աստ-
ուածն է»: Սակայն առի իմ Յիսուս ֆրիստոս
չէ, իմ է բոլոր ֆրիստոսեայ հաւատացեալաց
պաշտած Յիսուս ֆրիստոսը չէ առի: Եւ ինչու
Ժ. Ժ. Ռուսոյի գեղեցիկ խօսքերէն յետոյ, ո-
րոցմէ յառաջ կըբերէք, չյաւելումք այն հիա-
նայի զուգակիւնը՝ որ գաղղիներէն ամեն դրքի
մէջ կայ թէ «Յիս. ֆրիստոս յԱստուած ննջեաց
(մեռաւ)»: »

Նաբոլէոն, Ս. Հեղինէ կղզւոյն մէջ Յիսուսի
ֆրիստոսի աստուածութիւնը պնդելով, գեղե-
ցիկ տրամախոհութիւն մը բրած է, զոր անշուշտ
գիտէք, ինչպէս որ դուք ալ մաս մը պատմած
էք: Արդ, Պ. Կոստանի աշաց առջև կըդնեմ
զայս, որպէսզի ճաննայ առիւծին ճիրանը:

«Միմայն Յիսուս ֆրիստոս կըցաւ բարձրա-
ցունել մարդոց սիրտը մինչև առ անտեսանելին,
մինչև ցողակէզն ժամանակին. նա միայն սոյն
զոհը ստեղծելով՝ ստեղծեց երկնից և երկրի մէջ
տեղ կապ մը: Ամեն անոնք որք անկեղծօրէն կը
հաւատան առ նա, կըզգան այս հրաշալի, գե-
բնական և դերազանց սէրը, երկնից անըացա-

ժողովը համախոհ է սոյն կարծեաց.
Ա. Թէ՛ կառավարութեանց և ժողովրդոց
պարտքն է, որ դժուարութիւններն լուծելու
համար՝ աւելի խելքի, արդարութեան և կրօնի
համաձայն եղող ուրիշ միջոցներ որոնէ:

Բ. Թէ՛ յարձակողական պատերազմը համադ-
րային երկրակալութիւն մի է, որ զտիրապե-
տական իշխանութիւնը (Գէսպոդիզմը) ի դահ
կըբարձրացնէ և ժողովրդային վիճակը կըծան-
րացնէ թէ՛ յաղթող և թէ՛ յաղթեալ երկիրնե-
րուն մէջ:

Գ. Թէ՛ միեւնոյն սկզբունքներն՝ արդարութեւ
և մարդկութեան, զոր ընդհանուր բարոյականը
նուիրագործած է մասնաւոր յարաբերութեանց
համար, նոյնը պէտք է գործադրուին նաեւ հա-
մադրային յարաբերութեանց համար:

Դ. Թէ՛ ժողովրդոց շահը և քաղաքակրթեալ
տէրութեանց պարտքն է իրենց վէճերը վերջա-
ցնելու համար բանակցութեանց միջոցները
սպառելէն յետոյ՝ միջնորդ դատաւորութեան
դիմել:

Ե. Թէ՛ փարիզու 1856ի պաշնագրին Տ. Ե. Լա-
ժը չխափանեցաւ Բերլինու 1878ի գաշնագրով,
և թէ՛ համադրային պայմանագրութեամբ մի
պէտք է որոշել սոյն կարեւոր յօդուածոյն գոր-
ծադրութիւնը:

Չ. Թէ՛ Եւրոպիոյ արդի վիճակին մէջ, բա-
նակցութիւնը և երկու կամ աւելի ժողովրդոց
մէջտեղը դանելու համար միջնորդ դատաւո-
րութեան մշտական դաշնագրութիւնը ամենէն
աւելի զօրաւոր միջոցներէն մին կ'երևի իրեն
համադրային միջնորդ դատաւորութեան գոր-
ծադրութիւնը ընդունել տալու:

Խ. Թէ՛ միջնորդ դատաւորութեան ոլիմելու
վերաբերեալ առաջարկութիւն մի ըլլաի խոր-
հրդարանաց մէջ, ուրտեղ սոյն մտօք խնդիր մի
տակաւին չէ մատուցուած:

Ը. Թէ՛ երեսփոխանական կառավարութիւն,
ինչ ձևի տակ որ կ'ուզէ ըլլայ, ունեցող երկր-
ներու ընտրողք, պարտին իրենց քուէն համա-
դրային միջնորդ դատաւորութեան կառակցաց
տալ:

Թ. Թէ՛ պատերազմը որոշելու իրաւունքը
պէտք է գործադիր իշխանութեան վերաբերի:

Ժ. Թէ՛ քաղաքակրթեալ օտար տէրութեան
մի ներքին գործոց զինեալ միջամտութիւնը՝
երկիր գրաւելու մտօք եղած պատերազմի չափ
յանցանք է:
(Կըշառնէի:)

տրեւի, անպարագրելի մտոց և զօրութեան
մարդկան: Հոն սրբազան ընծայեալ երկրի
ի նոր Պրովիճէէ, որոյ ոչ ոյժը կրնայ սպառել
և ոչ տնտեսութիւնը կրնայ սահմանափակել այն
ամենածախ ժամանակը: Ես Նարոլէոն չտի-
դուրս կըհիմնամ ընդ նա, վասն զի յաճախ
խորհած եմ, և այս խորհրդածութիւնս է որ
բացարձակապէս կ'ապացուցանէ ինձ Քրիստոսի
աստուածութիւնը:

«Բազմաթիւ ամբոխներու սիրտը շարժած եմ,
որք ինծի համար կըմեռնէին: Այլ Տէր մի ա-
րացեց որ զինուորներու համակրութիւնը՝ քրի-
ստոնէական սիրոյ հետ բաղդ առեմ, որք իրարմէ
խիստ տարբեր բաներ են, իրենց պատճառնե-
րովն հանդերձ: »

«Բայց, վերջապէս, իմ ներկայութիւնս, իմ
ակնարկիս երեքտրականութիւնը, իմ ձայնս, իմ
մէկ խօսքս հարկ էր, յայնժամ նուիրական հու-
րը կըբորբոքէի սրտերուն մէջ... »

«Հիմայ որ ի Ս. Հեղինէ կղզին եմ... հիմայ
որ միայնակ այս ժայռին վրայ դամուած եմ, ով
կըճակատամարտի և պետութիւններ կընուանէ
ինծի համար: Ո՛րք են իմ անբաղդ վիճակիս
չողքորթները: Ո՛վ կըխորհի իմ վրաս. ով կը
շարժի ինծի համար Եւրոպիոյ մէջ: Ո՛վ հաւա-
տարիմ մնաց ինծի: Ո՛րք են իմ բարեկամներս,
երկու կամ երեք կան ատենցմէ՝ զորս ձեր հա-
ւատարմութիւնը կ'անուհայտնէ, դուք կըմաս
նակցիք և կըմխիթարէք իմ քրտոյն: »

Այս տեղ կայսեր ձայնը մեղմացնում հեղեղ-
ութիւն և խորին տխրութիւն մը կ'արտայայտէ:
«Այո, մեր գոյութիւնը թաղին և իշխանու-
թեան ամբողջ նշոյլով ցոլացաւ. իսկ ձեր դու-

ԱԶԳԱՅԻՆ

Սերաստացի վարդանի խնդրոյն վերայ դրած
էինք անցեալ թուով, և ըսած էինք քննութեան
ենթարկուած լինիլը: Այժմ կ'իմանամք թէ՛
յիշեալ վարդանը իւր հայրենիքն հասեր է լա-
րիէն: Բայց որովհետեւ նորա որդին իւր հօրը
աքսորման իր պատճառ եղած և կաշառ կերած
ամբաստանած էր զԱլէքսանեան Մատթէոս,
վաղարսեան ֆրիստոսուր և փափաղեան Սե-
փան Եֆէնտիները, կ'երևի թէ չէ յաջողած ա-
պացուցանել իւր ամբաստանութիւնը, և հե-
տեապէս յիշեալ Եֆէնտիները աստիկանութեան
դուռը պատուոյ դատ բացած են: Մեք սոյն
դատին երկը չեմք սպասել, յիշելով դերապա-
տիւ Մկրեան տէր Յովհաննէս քահանայի ի կտի
մնացած դատը որ վերոյդրեալ Եֆէնտիներուն
մէկուն հետ ունէր: Արդարութիւնը ակնառու
թեան առջև կըտկարանայ միշտ:

—Ազգային լրագիրներէն կ'իմանամք մայրա-
քաղաքին մէջ վարժապետական ժողովոյ մի
հաստատուիլը: Սոյն ժողովը ամսոյս 15ին իւր
չորրորդ նիստն ընելով՝ մնայուն դիւան ընտրել
և անոր յանձնել է վարժապետական ժողովոյն
ուղղութեան և նպատակին վերաբերեալ կանո-
նական ծրագիր խմբագրել:

—Մաւթի մէջ կըկարդանք,
«Գովութեամբ կըծանուցանեմք թէ՛ Արեւել-
եան Գպրոցախրաց աղբօգուտ ընկերութիւնն
իւր ծախքովը Մշոյ մէջ վարժարան մը բանալու
որոշումն ըրած ըլլալով՝ ամսոյս 9ին տնօրէն վար-
ժապետը ճամբայ հանեց՝ վարժարանին պէտքե-
րէն ի միասին գրկելով: »

Զորապետ Լազարիկ:

Աշխարհիս մեծամեծ դէպքերն, մանաւանդ
պատերազմական արկածներն մեծամեծ դի-
ցաղներ ծնել են միշտ ինչպէս պարսկական
մոլեռանդութիւնը երբ կրօնի պատերազմ յա-
րոյց հայոց դէմ, ծնունդ տուաւ անկէ վարդա-
քաշը: Այսպիսի օրինակներ թէ՛ աղբային և թէ՛
օտարազգի հին և նոր պատմութեանց մէջ յա-
ճախ տեսնուած են: Ներկայ դարուս Ռուսա-
թըքական և կէս—կրօնական պատերազմը ծը-
նունդ տուաւ մեզ հայոց նկատմամբ մի նոր
քաջի, և չափազանցութիւն չլինի ասելու մի նոր
գիւցաղի, այն է դիւսաւոր հրամանատար զո-

յութիւնը, Պերմբան, մեր կողմէ ոսկեղծեալ
և արեղական ճառագայթներով ճաճանչեալ
Լինվախի գիւղէին նման, այդ ցոլացման ան-
դրագործ կուտոր... Բայց ճախողութիւնքն
հասան և ոսկեղծութիւնը տակաւ տակաւ լին-
ջուցաւ: Դժբաղդութեան և նախատանց
անձրեւ, որմէ ամեն օր կըխմցունէին ինձ, ա-
նորյետին նշոյլներն անգամ կըտանի: Այսպիսի
հետեւ կապար եմք մեք, զորապետ Պերմբան, և
չատ չտեսնի՝ հող պիտի դառնամք:

«Այսպէս է մեծ մարդոց, կեսարին և Աղէք-
սանդրին բաղդը, կըմոռնայ զմեզ աշխարհ:
Աշխարհակալի մը, նոյնպէս կայսեր մը անունը ալ
գրեթէ դպրոցի տղայոց տրուած հրահանգ մ'է
մեր փառաւոր գործերը՝ իմաստակի մը խաղա-
ղիկ կ'ըլլան, որ զմեզ կամ կըզոյլէ կամ կըթշա-
մանէ:

«Ինչ տարօրէն դատողութիւններ ներքին ե-
ղած է ընել մեծին Լուգովիկոս Ժորդի վերայ՝
Դեռ հազիւ մեռած՝ այդ մեծ թաղաւորն իսկ
միայնակ կղզիացեալ թողուցաւ իր վերայի
նշարանին մէջ:

«Վայրկեան մը ևս, և ահա իմ բաղդս ալ այդ-
պէս պիտի ըլլայ ինծի ալ այդ պիտի պատահի...
Անգղիական Օլիվերէի (աղնուապետութիւն կամ
նուաղապետութիւն) ձեռքը սպանեալ կըմեռ-
նիմ ժամանակէն յառաջ, և իմ դիակս ի հող
պիտի իջնայ հոն՝ որդեբու կեր ըլլալու համար:
Ահաւասիկ մեծին Նաբոլէոնի խիստ մօտալուտ
ճակատագիրը... »

«Ինչ մեծ անդունդ կայ իմ խորին թշուա-
ռութեանս և ֆրիստոսի յաւիտեական արքայ-
յութեան մէջտեղ: Քրիստոս որ քարոզուցաւ

բաց կարծիք և չընկալող դատաւարական հանգանակները և իրենց զինուորականը, որ բաց ի իւր զինուորական քաջութիւնէն զոր յայտնի ցոյց տուաւ Հայկայ հարադատ սերունդն ինքնը, այլև հայրենասիրական քաջագործութեամբն հաւաստեց որ նա ճշմարիտ զաւակ է Հայ եկեղեցւոյ և Հայ պարզաստանի: Նա սոյն գովելի ազգասիրութեամբը ստուեր ձգեց իւր միւս պաշտօնակցաց ստացած միառայ վերայ որ լոկ զինուորական են, առանց ազգային նշանակութիւն մի ունենալոյ:

Գաղթականութեան խնդրոյն մէջ սորա ի գործ դրած մեծ գերքը ամեն ազգային լրագիրք փութացին հռչակել ի լուր աշխարհի մեք առ անձկութեան քաջարիւն ստիպուեցանք ակամայ զանց առնել, բայց խորհելով թէ՛ Պատմութիւնը չպիտի ներէ մեզ, և ապադային մէջ պիտի մեղադրէ մեր զանցաւորութիւնը, պարտք համարեցինք, թէ՛ անագան, արձանագրել Հայ դիւցազնոյն արարքը և առանգել զայն Պատմութեան, մէջ բերելով այստեղ նորա մասին գրիգոր Նիկողոսեանի ի կարծիք գրեալ մի նոր յօդուածը՝ ՄԾԱԿ պատմական լրագրէն քաղելով, և ապա յարել ի նոյն յիշաւ մեծանուն զօրագրիւն առ Հայ ժողովուրդս և առ խմային փաշայն ուղղեալ գրութեանց պատճէնքը:

27 Սեպտեմբեր:

Վերջումից գրած նամակներն մէջ գուցէ ես արդէն ձանձրացրել եմ ընթերցողներին գաղթականութեան վերաբերմամբ շատախօս գտնել վերով, բայց չէր կարելի շատախօս չըլինել այն գործի մասին, որը իմ աչքում մեծ նշանակութիւն ունէր ազգի ընդհանուր շահերի մէջ և որից կարող էր յառաջ գալ շատ հազար կենդանի էակների տառապանք, մահ, վիշտ, թշուառութիւնք: Ով գտնվել է ինքն այդ միջոցի մէջ, ով ենթադրել է անձամբ այն խոր տապալուրութիւններին, որ գործում էին մութամութ, անյայտութեան, երկբայութեան, տատանմունքի մէջ տանջվող Հայերը, նա չէր կարող ամեն բուրբ չգրադրել իր սիրտը ու միտքը նոցա վիճակով: Վասնորոյ ես թող կըտամ ինձ վերջին անգամ ևս մի քանի խօսք ասել գաղթականութեան վրայ, ոչ թէ կրկին ևս յուսահատութեան ճիշ բառնալով, արտնջելով, ցաւելով, կամ թէ՛ մէկին և միւսին գրգռելով, խթելով, պախարակելով, այլ մխիթարանքով, բաւականութեամբ և երախտագիտութեամբ դէպի նոքա, որոնց

խնկարկուեցաւ, սիրուեցաւ, պաշտեցաւ, և որ կապրի համայն տիեզերաց մէջ... միթէ մեռել է այդ: Աւելի ապրել է՞ միթէ: Ահա Գրիտտոսի մահը, ահա Աստուծոյ մը մահը:

Կայսրը լուեց, և ըստ որում զօրավար Պերթրան ալ նամանակէն լուռ կըլինար, բաւ կայսրը: Եթէ չէ՞ք հասկնար թէ Յիսուս Գրիտտոս Աստուած է, ուրեմն ես ալ սխալը եմ գքեզ զօրավար կարգելովս: Նա՞որ Պիոստանդեանի կարդալ սորվեցնելու դժբաղդութիւնն ու նեցած է, պիտի ըսէ անոր: Կըզղլամքեզ կարգալ սորվեցնուելուս վրայ:

Ներեցէ՛ք, յարգելի պարոն, միտքս սխալ սրբագրել չէ (Errata corrige): Եւ երբեք միայն կըլինէր: Պիտի դժարիք արդեօք «եթէ բաղձամ որ այդ ձեր ճարտար լուսաբանութիւնը հայերէն լեզուի թարգմանուի: Պիոստանդեանի ապօրէն գրութիւնը (Rapsodie) պիտի կարգան հայք և հայ տիկնայք, որոց մէջ գաղղիներէն չէրտցողներ ալ կան: Աւելի լու հասած չպիտի ըլլաք այն ատեն ձեր նպատակին, քանի որ կուզէք զհայս միւրրութենէ և Պիոստանդեանի ամբարշտութեան դէմ զգուշացնել:

Իրաւամբ ըսուած է, թէ անհաւատութիւնը կամ թերահաւատութիւնը անյարմար է կանանց համար, վասնզի անոնք բնութեամբ աւելի հպարտ կ'ըլլան: Բայց երբեմն իսպառ անփոյթ իրման կանայք, ինչպէս որ կըսէ Մատամ Օշինիէ, որ այդ ևս անփայտուչ բան է: Հարկ է յաճախ այդ անխոհեմ ընթերցողաց (կանանց), իրենցինքն Սիդդայի ժայռին վրայով պատմածը գրուել թէ՛ «բքէք թուշուն մը, նոյն իսկ Արամազդայ անգլա-ալ» (կերակուր անմահացողիչ

հարկաւոր է ազգի և պատմութեան առաջ միշտ յայտնել այդ երախտագիտութիւնը: Գուցէ իր ժամանակին մի քանիսն երբ գործունէութիւնը չափազանցած լինիմ նոցա խրախուսելու և ոգևորելու համար, կամ թէ միւսերի վրայ խստիւ յարձակված՝ նոցա գրգռելու նպատակաւ, բայց ճշմարտութիւնը այն է որ յիրաւի դադարեցնելով խափանելու համար շատերը թափեցին իրանց ճիգը, բայց առանց գններ ալ լաղարեւի բոլոր աշխատանք, բոլոր ջանք և էրդորով առաջնորդի, և անուանեաց, և հարուստների և ճարտարախօսների միանգամայն ապարդիւն և ի զուր կ'անցնէին ժողովուրդը պահելու համար: Միայն լաղարեւիլն է պատկառում փառքը այդ մեծ հայրենասիրական գործի: Միայն լաղարեւիլ հզօր բաղուկը կարողացաւ խոչընդոտ դնել այդ անգույնի հեղեղի դէմ, վասնզի ժողովուրդը կորցրել էր բոլոր իւր վստահութիւնը որեւիցէ ուրիշ խօսքին: Նորա համար էլ չէր մնացել փառք, որի հակառակը նա չուներար պատրաստ իր բերնում: Ել չկար ոչինչ համոզողութիւն ու յորդորանք, որը չըբացատրէր նա որեւիցէ ձախ ու շահասիրական մտքով: Ել չկար ոչինչ յուսադրութիւն և խրախօյս, որը կարող լինէր նորա վճատութիւնը յաղթել: Նորա համար առաջնորդը խաբող էր և շահասէր, որովհետեւ նա կերեւար միայն մութամոլ շահատու հօտ ունենալու վրայ: Նորա համար հարուստը ևս խաբեալ և շահախնդիր էր, որովհետեւ նա կերեւար լոկ իր հարստահարութեան համար հոգացող: Նորա համար բարեկամը գատարկախօս էր, վասնզի նա սխալվում էր: Մէկ խօսքով՝ առմիկ հայը բոլոր իր հաւատքը կորցրած որեւիցէ մէկի խօսքին, բոլոր իր ցեղական յամառութիւնը և հաստատամտութիւնը լարած, մութամբ դրել էր միայն մի բան կատարել: Գաղթել Ռուսաստան, էլ ոչնչի վրայ չմտածելով: Ահա այս ժամանակ նորան հասնում են հրամանատարի խօսքերը պրօկլամացիայի մէջ, այն հրամանատարի, որի անկեղծութեան ոչինչ կասկած չունէր գուհիկ հայը, որին լոկ և եթ ընդունում էր նա հեղինակ, արգարախօս, անշահասէր, հաւատարիմ ազգի շահին և ցաւակից: Բայց այստեղ ևս հայը սկսում է կասկածել, ենթադրելով որ չիցէ թէ պրօկլամացիան մի ֆաշէ և ուրիշների կողմից հնարած, վասնզի նորա վրայ չկայ դրօշմած տէրունական կնիքը: Վարչութիւնը ստիպում է յետ առնել բո-

տատուածոց) բերող աղանձին անգամ՝ չկրնար թեթեւակի դպչել անոր առանց թեք վրայ տալու:

Կըվերջացնեմ այս երկար նամակս: Անգամ մը ևս կը յայտնեմ իմ շնորհակալութիւնս Շնորհակալ եմ ձեր այդ հրատարակած գիրքին: Տարածանութեանց տեղի պիտի տայ, այլ նաեւ բարեք պիտի գործէ: Զեր տաղանդը գործածեցէ՛ք ի պաշտպանութիւն ճշմարտութեան սրբազան գործին: Իւրաքանչիւր անձն իր խելքով կը պարտաւորի մասնակից ըլլալ ճշմարտութեան սրբազան գործը պաշտպանելու:

Հիւանդութիւնը՝ ծածուկ պահելով չըժշկուիր: Ճշմարտութիւնը չէ որ մահ կուտայ, այլ՝ մոլորութիւնը: Բարէ, չեմք կամիր մենք որ սուտ վարդապետը զպարզամիտս խաբեն: Եւ եթէ մեր ձայնը, որոյ տկարութիւնը խոստովանելու չեմք երկնչիր, անկարելի կամ արհամարհելի թուի իրենց, թող ի մօտ ածեն թէ՛ իրաւանց վախճանը՝ իրաւունք ունենալն է, և մեր տկար ձայնը միշտ պիտի յաջողի սոյն գրեանց դէմ, որոնք ամեն մէկ տղի մէջ գիտութիւն անունը կը յեղձեցնեն, բաւական չուի հանել տալու, որպէսզի զանոնք հրատարակելու համարձակողները գոնէ երեսանց ըլլայ՝ մեր հաւատոյ և մեր կրօնին յարգանք ընծայեն: Երանի՛, հազար անգամ բրանի եթէ այս յարգանքը կամ պատկառանքը կարենար մինչև անոնց սրտին խորքը թափանցել: Հաճեցէ՛ք ընդունել իմ հաւատեացս ջերմ զգացումները:

† ՍՐԱԲԻՍԻԹՐԱ
Արքեպիսկոպոս Զմիռնիոյ

լոր բաժանած յայտարարութիւնները կնիքը դրօշմելու համար: Բայց կրկին կատարելապէս չհաւատարկ, կամայ կամայ պատրաստում են «բքէք» ճանապարհ ընկնելու:

Իմանալով այդ՝ լաղարեւիլ ուղարկում է բոլոր շրջանների կառավարչներին հեռագրով հետեւեալ հրամանը: «Արգելեցէ՛ք հայերին գաղթել Տաճկաց հողից մեր սահմանները, և եթէ նոքա չհնազանդվեն ձեզ և ինքնադուրս չարժեն, իրագործելու եմ տալի բռնութեամբ պահել նոցա: Իսկ եթէ այնուհետեւ ևս վերջնական անցնել, այն ժամանակ այդ վրայ հաւաք կանգնեցրէ՛ք նոցա և յետ դարձնելով յանձնեցէ՛ք Տաճկաց կառավարութեան իրանց առաջնայ տեղերը գետեղելու համար: Խստիւ կատարելով այս հրամանս, յայտնեցէ՛ք ևս ամենքին: Ահա այս խօսքերն են, որ ունեցան վճռողական ներգործութիւն, դարձնելով 50 առաջ ընկած ընտանիք, որոնց անէծքը, աւաղ, պիտի միշտ ծանրանայ իմ վրայ, իբրեւ նոցա մատնացոյց անողի: Միւսերը էլ չվստահացան տեղից շարժվել: Լինելով առաջնայ զօրքերի հետ ես, դեռ անհանդիստ էի կարծելով թէ՛ գաղթողները կարող են գալ վերջնապահ զօրքերի հետ, և յիրաւի այդպէս էլ պատահում է մասամբ միայն հանդիպելով նոցա երիտասարդ գրագունի օֆիցէր Ա. Ա.—եանը, որի սիրտը այնպէս խիստ բարախում է միշտ հայրենասիրական զգացմունքով, աշխատում է նկատել նոցա ճանապարհի մի կողմ հաւաքված և դեն: Դուխալօղջին յայտնելով անօրինում է նոցա դարձնել, որ չլինեն նոքա օրինակ մնացածներին: Այսպէս միակ լաղարեւի շնորհիւ խափանվում է այն աղէտքը, որին պիտի ենթարկվէին երկու հարիւր հազարից աւելի հոգիք, կտրվադէնի նման անհետացնելով իրանց յեշտաւել մի ամբողջ գաւառի մէջ: Փառք և յուխանտիտն պարծանք մարդասէր հերոսին և Ամենաբարձրեայի օրհնութիւնն նորա սերունդի վրայ...»

Եւ ի՞նչ ենք տեսնում այժմ: Էրդրումից եւ կողները շտապում են յայտնել իրանց խորին շնորհակալութիւնը նոցա, որոնք աշխատել են պահել գաղթողներին, որ հիմա գործով համոզվում են որ իրանց երկիւղը տարածում է եղել և անտեղի:

«Առ ժողովուրդս Հայոց, որ ի կարին և շրջակայ գաւառս:

Ս. Ռ. Ս. Կ
Յօգուտ ինձ:

Վիրաբոյժ ոմն մինչ անցանք ի ճրագալոյց գիրքերի միւս ընդ վողոցս էր ինքուրդայ, ետեսն զի աղայ ոմն բեկանէր զապակիս պատուհանաց տանայ: Յատուցեալ նորա ընդ փաստաւ յօժարութիւն տղայոյն, կալեալ զնա զօժեաց: Այնագործն դուռ ասէ յնա, առ իմէ խորտակես զապակիս արանցս այսոցիկ, որք ոչինչ չար արարին քեզ:—«Յօգուտ ինձ առնեմ զայս, պատասխանի ետ պատանեակն լրբենի իմն համարձակութեամբ, զի ապակիքսը եմ ես:»—«Բարեօք է, ասէ վիրաբոյժն, և ամբարձեալ զգաւազանն զոր ի ձեռնին ունէր, եհար զվրդս նորա, մինչև հոսել արեան, և ասէ. ահա և զայդ օգուտ ինձ արարի, զի վիրաբոյժ եմ ես:»

ԲԱՌԵՆԴՈՒՍԵ

Լոյիք տիղմն է կայանս, կախործիմ միշտ շուրեմ, Զի ծնունդս առած եմ ջրերու յատակէն: Սյ զկարես ճանցէ՛ զիս երկտողովս այս իմ կարճ, Առ եղծե՛ զիմ մարմին, քի լինիս սոքա հաճ: Արդ, վեց եմ իմ անդամս կոմ տառերն իմ մարմնիս, Բայց խնամով զպիր ինձ չըլլայ քի աղտոտիս: Զի եք մարմնիս բաժանես տառքս երկու, Մի գագիր ես սեւ աղտ կ'ուցեմս իսկոյն դու: Մի՛ տակայն խրոչիր շուտ, տես՝ քի դեռ ինձ եմ ես, Կիսե՛ զիս հաւասար — վիճակովս այլ իմ կես: Կը լինիմ յուշաքափ՝ այլ ծերուկ մի մեծ մայր, Իսկ միւս կիսովս այլ մի մակբայ նշանող վայր: Դեռ բաւ չէ, կտրե՛ զիմ ծուռ գլուխ գիրք մանգաղ, Կը դուռն մի նիւթ բիրտ, և շարժումս ե դանդաղ: Թէ սկիզբս երկու տառքն զնեմ վերջն միւս ջորսին, Յայտնեմ քեզ զիմ արուեստն աներես մութացիկն:

Լեւոնիս Թէ՛ քրիստոնեայք Կարնոյ և չըջա-
կայից, ուրկէ մօտերս պիտի մեկնին մեր զօրքը
ըստ դաշնադրութեան, մտառանջութեան մէջ
կ'գտնուին իրենց ապագայ վիճակին համար:

Կողմանցս իբրև գլխաւոր իշխող բարձրագոյն
տեղերէ հաւաստեալ տեղեկացած եմ որ իմ
զօրացս մեկնելէն յետոյ ձեզ վրդովող և վիճակ-
նիդ վատթարացնող մը բնաւ պիտի չըլլայ: Ե-
թէ գտնուին չարամիտ անձինք, որք այլեայլ
նպատակաւ մէջերնիդ վրդովիչ լուրեր տարա-
ծելով՝ ջանան համոզել զձեզ թէ պիտի նեղ-
ուիք, այնպիսիներն հեռացուցէք ձեր մէջէն
կամ տեղուդ իշխանութեանը ձեռքը մատնե-
ցէք: Վստահ եղիք որ այսուհետեւ անգործ
կեանք մը պիտի վայելէք, առանց գաղթելու
ձեր տեղէն, ուր ձեր նախնեաց գերեզմաններն
ու ձեր գերդաստաններն կան: Մի՛ հեռանայք
ձեր երկրէն, ուրկէ կախեալ է ձեր երջանկու-
թիւնը: Գիտցէ՛ք որ գաղթականութիւնն այլև
այլ զրկանք և թշուառութիւն ունի իբր հե-
տեանք: մանաւանդ մեր ռուսական սահման-
ները գաղթելը, ուր տեղի երկիրները ձեզ ան-
ձանօթ ըլլալով, մութ և անորոշ ապագայի մը
դիմած պիտի ըլլաք:

Վստահ եղիք որ մեր հզօր կայսեր և իւր ժո-
ղովդեանը հետ նա ևս Պէրսիոյ դաշնագիրն
ստորագրող միւս տէրութիւնք ալ համակիր են
ձեզ: Անշուշտ օսմանեան Պետութիւնն ալ յօժար
և պատրաստ է յանձն առնուլ ձեզ նկատմամբ
իւր պարտականութիւնքը, որով ձեր կեանքն
ու գոյքը ապահովութեան տակ պիտի առնուին:
Իմ ի կարին գտնուած պահուս, ձեր ներկա-
յացուցիչներուն բացատրած էի իմ սոյն միտքս,
և քանզի լաւ համոզուած եմ թէ օսմանեան կա-
ռավարութեան անկեղծ գիտաւորութեանցը և
թէ ամեն կողմանէ ձեզ վկայեալ ճշմարիտ հա-
մակրանաց վրայ, նորէն կ'կրկնեմ ձեզ որ հնա-
զանդ լինիք ձեր տէրութեանէն կարգեալ իշխա-
նութեանց, և առանց երկբայութեան ապաւի-
նիք նոցա:

Եթէ գործերս ներեն՝ միտք ունիմ անգամ
մ'եւս յայցելութիւն գալ ի Կարնի, և բանիւ
բերանոյ ալ կրկնել ձեզ սոյն յայտարարութեան
մէջի յիշածներս:

Ի վերջ բանի՛ հաստատապէս կը յուսամ որ
դուք ալ վստահութեամբ կ'ընդունիք իմ այս
ըսածներուս ճշմարտութիւնը, և ըստ այնմ կը-
վարուիք:

Գլխաւոր—հրամանատար զօրաց

Կարսի և չըջակայ գաւառաց

Գեներալ Լիօքսման Լապրեմ

Կարս, 24 Օգոստոս 1878:

Տօքթօր Շիշմանեան էֆէնտին, որոյ համար
տրամաբան և տղգասէր անձն մի է կ'ըսուի, և
մեր քաղաքակցաց ծանօթ է, անցեալ շաբթու
մէջ Ս. Պատրիարք Հօր ներկայանալով իւր Հա-
յաստանեայց մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը վերա-
դառնալու փափաքն յայտնեմ և պատուով բն-
դունուեր է: Նոյնպէս խոսք իւրցի Ֆրանկուլ ա-
նուն Հռովմէական Հայ մի նոյն փափաքով դի-
մեր է իւր մայրենի եկեղեցւոյն և սիրով ընդուն-
ուեր է կրօնական ժողովոյ կողմէ:

Լրագրիս ընթերցողաց միոյն կողմանէ նամակ
մի ուղղուած էր մեզ հրատարակելու, յորում
երկարօրէն կընկարագրէր երեսփոխանական ժո-
ղովոյ ամսոյս 4—11ի նիստերուն մէջ եղած բա-
նախօսութիւնները, զորս մեք խիստ համառօտ
անցած էինք լրագրիս մէջ տեղ չնկարուց պատ-
ճառաւ: և կը յիշեցնէ մեզ մի քանի խիստ
կարեւոր կէտեր և մի երեսփոխանի հեգնական
ձևով տուած պատասխանը, որ ըստ մեզ ոչ թէ
ազգային պատկառելի ժողովոյ, այլև պարզ ըն-
կերութեան մէջ անգամ ներելի չէ ընել: Յիշ-
եալ նամակը կամ նորա իմաստը եթէ դէպքերը
պահանջեն պատրաստ եմք լրագրիս մէջ հրա-
տարակել:

11ի նստէն վերջը, յորում որոշուած էր ան-
պատճառ Ուսումնական խորհուրդ մի կազմել,
և նորա քննութեան ենթարկել Պ. Իփէքճեանի
Տեղեկադիրը, քաղաքական ժողովը առանց ու-

շաղթութեան առնելու իւր 3 անգամի հրաժեշ-
տը, որով 4 անգամ միայն մնացած է, կը փու-
թայ արտաքին աղբեցութեան ներքեւ ուսում-
նական խորհուրդ և հոգաբարձութիւն մի ընտ-
րել: որոց անունները դեռ յայտնի չեղան պաշ-
տօնապէս:

Քաղաքական ժողովոյ հրաժարեալ անդամաց
տեղը լեցնելու համար երեսփոխանական ժողո-
վոյ կը պատկանի նոր ընտրութիւն ընել, որպէս
զի ապօրինաւորութեան տեղի չտրուի:

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

Կարեկից սրտիւ կը յայտնեմք որ քաղաքիս
երեւելիներէն բարեհամբաւ Խոսեան մահտեսի
Յակոբ էֆէնտիի ազնուուհի կողակից Եղիսաբէթ
տիկինը ամսոյս 26ին առ Աստուած փոխեցաւ
երկարատեւ և անբուժելի հիւանդութենէ յե-
տոյ, մեծ սգոյ մէջ թողլով իւր բազմաթիւ բն-
տանիքն ու բարեկամները: Հանդուցեալ տիկ-
նոյ յուղարկաւորութեան հանգէսը մեծ չքով
կատարեցաւ ազգային և օտարազգի ժողովրդոց
ուղեկցութեամբ և հետեւեալ առտու սուրբ
Պատարագի խորհրդէն յետոյ ի հող առնող ե-
ցաւ նորա մարմինը: Յիշեալ ազնուուհի տիկինը
երեւելի էր իւր բարեպաշտութեամբ և ողոր-
մածասիրութեամբ, որոյ համար և իւր մահը
ցաւակցութեան արժանի է:

ՔԱՆՈՔԱՆ ԷՆԻՔԵՐ

Զմիռնիս, 28 Հոկտեմբեր

Անուղղակի տրոց նորնտիր տեսուչ Ռաչիտ
էֆէնտի անցեալ շաբաթ օր հասաւ հոս մայրա-
քաղաքէն: Յիշեալ էֆէնտին ասկէ յոռա՛յ ալ
Այսթու գաւառի ընդհանուր հարկաժողովի
պաշտօնը վարած է:

Քաղաքիս վսեմ Կուսակալը մեծ հոգ կը-
տանի հասարակութեան ապահովութեան համար
որ երթալով ցանկալի եղած է: Գիշերապահ
զօրաց թիւը աւելցուցած է. և ըստ համազմայ
էնբարիտի լրագրին՝ սոյն միջոցին վերայ բա-
ւական նուազած պիտի լինի գողութեան և մար-
դասպանութեան դէպքերը: Բայց ցաւալի է որ
ինչպէս ինքը նոյն էջին մէջ կըստիպուի նոր դէպ-
քեր յիշել, նոյնպէս և մեք չեմք կարող զանց
ընել չիլիշելու:

Պատարանի մի տուն գողը կըմանէ, բայց ի
դժբաղդութիւն գողին տանտիկնոյ՝ ձեռք կը-
բռնուի ու կը բանտարկի:

Վուռլայի ճանապարհին վերայ քանի մի
ծպտեալ գողեր թվթատար կառքի վերայ յոր-
ձակելով թէպէտ 1000 մէճիտի չափ գումար մի
կը վերցնեն, բայց ճանչցուելով կը բռնուին: Մի
և նոյն օրերը 3 տուն ևս գողեր կըմանեն և 100
ոսկւոյ չափ վնաս կուտան:

Գաթիճը—օղլու կոչուած թաղը երեք չա-
րագործ յոյնի մի վերայ յարձակելով ժամացոյ-
ցը կը խլեն: և կանանց աղողակներէն կը խալելն
առանց կարենալոյ գրպանները խառնելու:

Տիկին Բ. Մ. իւր տանը շեմքին վերայ
կանգնած պահուն քսակահատին մէկը վիզէն
ոսկի շղթան շորթելն ու փախչիլը մէկ կ'ընէ, ա-
ռանց օգուտ ընելու ետեւէն արձակուած կա-
նացի ճիշդը: Կը յուսամք որ այսպիսիներուն
խրատ կը լինի երկար ժամերով չարձանանալ
դռները իրենց գոհարեղէններով զարդարուած:
Համեստութիւնը ոչ միայն բարոյապէս, այլև
նիւթապէս չահաւոր է դեղեցիկ սեռին:

Նուրի—Պէյը սպաննող չարագործը, որ ինչ-
պէս կը կարծուէր իւր խիստ ծանօթ Ստեփան
յոյն լինելը, ամսոյս 18ին բռնուեցաւ նաւու
մի մէջ, երբ քաղաքիս ծովածոցէն դուրս ելնե-
լու վրայ էր: Կառավարութիւնն իմացած լինե-

լով՝ Միւղտէրէշան քիւթէր նաւը զրկած էր ոս-
տիկանութեան գլխաւորի մի հետ և քսանեակ
մի զապիւնով, որ ճամբուն վերայ գտնուած բո-
լոր նաւերն հետազօտելով, վերջապէս գտաւ իւր
փնտրած որսը ատաղձներու տակէն: և շղթայի
զարնելով քաղաքիս մահապարտաց բանտը դըր-
ուեցաւ: քննութիւնը կը շարունակուի:

Մէնէքչիլիզատէ Էմին էֆէնտի և իւր եղ-
բայրը երկուշաբթի օր եղիպտական շոգենաւով
ի մայրաքաղաքն զրկուեցան ոստիկանութեան
սպայի մի ուղեկցութեամբ:

Բ. Դուռը տեսնելով որ Ռուս կառավա-
րութիւնը կրկին ետ դառնալով թողուցած տե-
ղերը կրկին կը գրաւէ, և իւր զօրաց թիւը եր-
թալով աւելցնելու վերայ է, սկսած է ինքնալ
Պօլսոյ շուրջը գտնուած ամրութեանց գիծը հաս-
տատել նոր շինութիւններով և վերափոխու-
թիւնը յանձնած է Ղազի Օսման փաշայի:

Ռուսաց սոյն յառաջանալուն դէմ Անգղիա
ճանուցադրով մի կը բողոքէ, յոյս ցուցնելով
թէ Լիւլէ Պուրկազէն այդքին չեն անցնիր, եթէ
ոչ ինքն ալ նախազգուշութեան միջոցներու
գիմերը կըստիպուի:

Պոնպպէն հասած լուրերը լաւ չեն: որոց
նայելով՝ պատերազմն արդէն ծագած պիտի
լինի Աֆղանաց և Անգղիացոց մէջ: Անգղիոյ
կառավարութիւնը վերջնադիր մի զրկեր է,
որոյ պատասխանը հազիւ թէ պիտի կտրենար
Նոյեմբեր 20ին ստանալու: Իմիւր 200 000 չափ
զօրք ժողոված և պատերազմական աշխուժե-
վառուած դէպի ձէլալապատ հասած է:

Մէնէքչիլ մէջ կը կարդանք, թէ Տէրսիմ
գաւառին մէջ Գիւրտերը բոլոր ապստամբներն
կառավարութեան դէմ: Կարնոյ Արեւելեան կող-
մի Գիւրտերն ալ սկսած են ամեն շաբթի գոր-
ծել հարկաւ Հայոց դէմ: Վանայ գաւառի շատ
գիւղեր կողոպտել և Պարսիկ ուխտաւորաց կա-
րավան մի ևս բողբոլին աւարի տուեր են: զայս
իմանալով Պաշտատէն եկող ուրիշ կարավան մի,
Տէրապէքիւր մէջ գաղաղ տուեր է:

Քայմէի բարձման համար վեհ. Սուլթանը
իւր մէկ ամանական թոշակը, այն է 50.000 հատ
100նոց թուղթ, որ կ'ընէ 5 միլիոն զուրուշ ող
թղթագրամ, նպատակ տուեր է քայմէի բարձ-
ման յանձնաժողովոյն: Նոյնպէս ժողովին պաշ-
տօնատան բոլոր աստիճանաւորք, նախարարէն
սկսեալ մինչև քօլ-աւախին, իրենց մէկմէկ ամ-
սականը նպատակ տուեր են: Կառավարութիւնը
բոլոր ժողովրդեան ալ կը դիմէ քայմէի բարձ-
ման համար ըստ հաճոյցի և ոչ բռնի կամաւոր
նպատակ (իսնէի) հրաւիրելով: Լիւլի

Հոկտեմբերի վերջն հասած եմք, և դեռ
անձրեք չսկսան: հետեւապէս երկիրը անմակ
կըմնայ: Օդին մէջ դեռ ջերմութիւնը տեսելուն
մարտի հոնտերն բացուելով սկսած են թեա-
ւորուիլ, մեծ ուրախութիւն պատճառելով: ո-
րովհետեւ ցուրտը վերայ գալուն պիտի շարժուին
անշուշտ: Մարախները փճացնող որդ մի ևս
գոյացած է կ'ըսուի:

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ

Աֆիւն. զիններն սուելի հաստատուն են: 15
աւուր մէջ եղած առուծախքն է 325 կողով:
Հասարակ ըսուածն 120 զուրուշ: Իսկ նոր երկին
125 զուրուշ: Դառահիւարի հասարակ տարանքը
122 զուրուշի ծախուեցաւ չէքին: Պատրաստի
կայ ի շուկայի 3094:

ԾԱՆՈԹՅՈՒՄ

Դիւրավար կերպիս Անգղիէրեհի Զուհարեհի Գա-
ուրիչ ուսմանց եւ երաժշտութեան փափաքողներն,
Թապալսանի փողոցը, մեծ. Տալուտեան թաղաքին
տունը բիւ 13 կէս օրը կամ գիշերը ժամը 7ին կը բան
դիմէ:

Տճօրեհ

ԱՆԹՈՆ Զ. ՀԻՐԱՄԸ

Տէր Լրագրոյ,

Գ. Լ. Գ. Պաշտատէն:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԾԱՆՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԻՄ